

mehriga tashna Otaning aravaga mixlanib o'tirishi "chorasizligidan" dalolatdir. Qishlog'idan Samarqandgacha bir qadam yo'l. Otaning bu istagi go'yoki o'g'illari uchun Qarilikning erkaligi, injiqlikning belgisidek tuyiladi. Shokirboyvachchaning otasini bu orzusini ushaltirishga bergan va'dasi, qulayotgan devorga qo'yilgan tirkak kabi cholni hayotda ushlab turibdi. Aslida uni hayotda ushlab turishga hech

narsa qodir emas. Ammo har narsaning o'z vaqti soati bor. Asar konflikti ham shu ikki obraz qismati bilan yo'g'rilgan holda yuzaga keladi.

O'zbek dramaturgiyasida o'ziga xos xarakterli jihatlarining o'rni va ahamiyati betakror qahramonlar xarakteri, voqealar ketma-ketligi, so'zning badiiyligi dramaturg tomonidan alohida e'tiborga olinadi. Mavzu va g'oyaning o'rinli qo'llanilishi asarning yutug'i hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomov. T. "Tarix va sahna". G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent 1998.
2. Toshpo'lat Tursunov "Turg'un Azizov", "Yangi asr avlodi", Toshkent 2004.
3. Tursunov T. XX asr o'zbek teatri tarixi. darslik-monografiya. – Toshkent 2009.
4. Rahmonov M., To'laxo'jayeva M. T., Muxtorov I. A. O'zbek milliy akademik drama teatri tarixi. – Toshkent 2003.

REZYUME. O'zbek dramaturgiyasining o'ziga xosligi avvalo asarning janr jihatdan puxta ishlanganida bo'lsa, dramaturg yozgan pyesada yetakchi mavzu ham e'tiborli albatta. Ushbu maqolada dramaturgiyada xarakterli xususiyatlar orqali turli janrlardagi asarlarning sahnaviy talqini e'tiborga olinadi.

РЕЗЮМЕ. Самобытность узбекской драматургии, прежде всего, проявляется в жанровом совершенстве произведения, а также в актуальности ведущей темы, раскрытой драматургом в пьесе. В данной статье рассматривается сценическая интерпретация произведений различных жанров через характерные особенности драматургии.

SUMMARY. The uniqueness of Uzbek dramaturgy is primarily expressed in the well-developed genre of the work, as well as in the significance of the main theme presented by the playwright. This article examines the stage interpretation of works of various genres through the characteristic features of dramaturgy.

SES REJISSYORININ KINODA, DUBLYAJ PROCESSINDE AKTYOR MENEN ISLEWI

Kurbaniyazov Rufat Karamatdin uli – oqitwshi
ÓZMKÓMI Nókis filiali, Texnogen kórkem óneri kafedrası

Tayanish sózler: film, dublyaj, mikrofon, kinematografiya, dawis jazıw, aktyor, miksher pultleri.

Ключевые слова: фильм, дубляж, микрофон, кинематография, звукозапись, актер, пульта микшера.

Key words: film, dubbing, microphone, cinematography, sound recording, actor, mixer consoles.

Sestiń kinoga kirip keliwi ses jazıwı kinematograftan aldın payda bolıp, suwret hám sestı sinxronlawga hárezet bolsa kino jaratılıwı menen bir waqıtta júzege kelgen. Tomas Edisonniń hammuallıfı Uilyam Diksonniń aytiwinsha, ol 1889 jılda ses hám suwretti birge kórsetetuǵın aparat - "kinetofonograf"tı oylap tapqan. Lekin onıń sózlerin tastıyqlaytuǵın hesh qanday dálil joq. XX ásirniń baslarına shekem fonograftı eń zárúrli oylap tabıw, dep júrgen Edison kinetokoptı fonograf penen sinxronlaw hárezetlerin dawam ettirgen, biraq qolınan kelmegen soń, bul jumısqa bolǵan qızıǵıwshılıqı sónbegen.

O'zbekstan kino tariyxında birinshi dawisli film 1937-jılda suwretke alıńǵan bolıp, ol "Ant" filmi bolıp tabıladı (rejissyor Usolsev). Usı film

menen bir qatarda, "Azamat", "Pal" filmlerindegi ses sheshimi máselelerin K.Tımsalskiy hám jas tajribeli Saqıyjon Bóriboyev ses operatorı sıpatında sheshken. Uluwma ózbek dawisli kinematografiyasın tiykarınan "Ózbekfilm"de jumis alıp barǵan, óz qoljazbasına iye bolǵan, tájiriyebeli ses operatorları - G.Senchilo, A. Kudryashov, Ye. Shatskiy, N.Shodiyev dóretiwshilgisiz oyda sawlelendirip bolmaydı. Olardıń dóretiwshilik izertlewleri hám jetiskenlikleri usı kórkem óner rawajlanıwına múnásip úles bolıp qosıldı.

Kino ses rejissyori - bul jóneliste ses rejissyori ssenariy avtorı hám film rejissyori menen tigiz baylanista jumis aparıwı talap etiledi. Kinofilmniń súwretke alıw processlerinde aktiv qatnasıp, onda bolıp atırǵan dawis jolin

jazıp alıwı shárt. Onıń ushın bólek úlken arnawlı úskeneler shárt bolmaydı, ápiwayi portativ dawis jazıw úskeneleri, diktofonlar bul úskeneler ornında biymálel xızmet ete aladı. Rasında, bul ne ushın kerek? degen soraw tuwiladi. Kino ses rejissyori jazıp alǵan materiallardı qayta esitip shıǵıp akterlar sesleriniń bir-birine sáykesligin olardıń xarakterlerin esapqa alǵan halda, dóretpes senariyasınan kelip shıǵıp, film rejissyorına qaysı orında qanday shawqımlar ol yamasa bul obrazdı ashıp beriw ushın qanday muzıka sáykes keliwin sheshedi hám óz usınısların zárúr bolsa shıǵarma kompozitorına túsindiredi. Sol arqalı ol filmniń ses sheshimin unamlı sheshedi.

Kinofilmler júdá keń ayrıqshalıqlıǵına kóre dinamikalıq diapazonǵa iye. Ses rejissyori bul dinamikalıq diapazondı baqlaw ushın ózinde bar bolǵan texnikalıq úskenelerdi tusingen túrde, bilip isletiwı zárúr boladı. Álbette, onıń ushın ses rejissyori áwele ses partiturasın dúzip alıwı shárt. Ol ses partiturasın film rejissyori menen máslahátlesken halda qollanıwı kerek. Kinonıń televideniye den ayrırmashılıǵı sonda, kinoda sestı jazıp alıp keyin studiyada ózgeriwge boladı, televidenie yamasa teatr zallarında bolsa ses rejissyoriniń qatege jol qoyıwına haqqı joq.

Dublyaj etilgen filmniń zárúrli elementlerinen biri ses jańlawınıń akustikalıq ortalıqqa sáykes keliwi bolıp tabıladı. Ses rejissyori hám operatorlar tárepinen kadr artındaǵı sóylewdi hám basqa shawqımlardı da bólek jazıp barıladı, kásiplik terminde bul “gur-gur” dep ataladı. Dawıslastırıw, film dublyaj processinde rejissyordan juwapkershilik talap etip, ondaǵı barlıq shawqım, qustıń qanat qaǵıwdan tartıp, mashina sesı yamasa poyezd taqır-tuqurına deyin óz ornına túsirip jazıp shıǵılıwı kerek. Bunda ayırım aktyorlar dawısı óz róline uyqas kelmewi yamasa dublyaj specifikasına maslaspaǵanlıǵı, mikrofondı sezine almawı sebepli erin háreketine túsire almaydı. Sonday jaǵdaylarda rejissyor ses rejissyori menen kelisken túrde basqa aktyorlardı shaqırıwǵa májbúr boladı.

Ses rejissyori menen rejissyor sheriklikte aktyorlar dawısları menen shawqımlardı qosıp jazadı. Shawqım degeninde filmde esitiletuǵın avtomobil sesı, samaldıń sesı, teńiz tolıqını, qus hám haywanlar sesı, samolyot, vertolyot sesleri hám taǵı basqalar názerde tutıladı. Ses operatorları film akustikalıq mümkinshilikleri hám ses rawajlanıwın saxnaǵa maslastırıwı, muzıka, jańa dialog hám basqa shawqımlardı da rejissyor menen sheriklikte jazıp filmde tayın

halǵa keltiredi. Aqır-aqıbetde hámme ses birge plyonkaga jazılıp, filmge jaylastırılǵannan keyin dublyaj tayın boladı.

Dialog awdarması anıq hám háreketlenip atırǵan shaxsda buwın artikulyaciyasiga proporcional bolıwı kerek bolǵan. Dublyaj kórkem óner ishindegi kórkem óner bolıp, ol da kinematograf sıyaqlı dóretywshilik jámáát arqalı ámelge asırıladi. Bul dóretywshiler rejissyor, ses operatorı, montajshı awdarmashı, jańa tekst redaktorı hám " ukladchik (lablestiriwshi) den ibarat. Ses rejissyorınıń wazıypası - hár bir kadr (epizod) súwretke alınǵan waqıtta dáslepki fonogrammanı da kórkem, de texnikalıq táreplerden sapalı etip jazıp alıwdan ibarat. Fonogrammanıń sapası sonday bolıwı kerek, film qayta kórsetiw etilgende sol dáslepki súwretke alınǵan waqıttaǵı dáslepki sestıń tábiyiy sapası, shıńǵırı sira buzılmastan saqlanıwı kerek. Sonday eken, ses rejissyori - filmniń ses tárepten bezeliwi hám sestıń texnikalıq sazlıǵına juwapker qánige bolıp tabıladı.

Ses rejissyori filmge tayarlanıw processinde-aq syomka toparına kiritiledi; rejissyor senariysini, postanovka - kalendar rejisin, smetalarnı islep shıǵıwda qatnasıw etedi; ses eksplikaciyasını islep shıǵadı; seslastırıw menen baylanıslı texnika hám texnikalıq ásbap -úskene, úskeneler ushın buyırtpa beredi; aktyorlardı tańlawda qatnasadı, olardıń ses hám aytıluwın tekseredi; dekoraciyalarnı qurıw, jasandıırıw processinde olardıń akustika talaplarına qaysı dárejede juwap bere alıwı dárejesin tekserip turadı; aldınan sestı jazıp alıw jumıslarınıń qanday baratırǵanın sınaqtan ótkeredi; film ushın kerekli bolatuǵın shawqımlar, seslardı fonotekadan tawıp, saralap aladı; filmde isletiletuǵın muzıka hám shawqım (ses) larnı sinxron jazıp alıw, olardı filmde jay-jayına qoyıw (seslastırıw) hám qayta jazıw jumıslarına basshılıq etedi; filmniń qadaǵalaw nusqası ses bólegin tastıyıqdan ótkeredi; filmde qabil etip alıwshı texnikalıq komissiya jumısında qatnasadı. Ol kinoplyonka hám magnit lentalarınıń sarp etiw-ǵárejeti ushın juwapker shaxs esaplanadı, syomka toparına biriktirilgen ses jazıw brigadasına basshılıq etedi. Dialog awdarması anıq hám háreketlenip atırǵan shaxsda buwın artikulyaciyasiga proporcional bolıwı kerek bolǵan. Dublyaj kórkem óner ishindegi kórkem óner bolıp, ol da kinematograf sıyaqlı dóretywshilik jámáát arqalı ámelge asırıladi. Bul dóretywshiler rejissyor, sesoperatorı, montajshı awdarmashı, jańa tekst redaktorı hám " ukladchik (lablashtiruvchi) den ibarat. Ses rejissyorınıń wazıypası - hár bir kadr (epizod) súwretke alınǵan waqıtta dáslepki fonogrammanı

da kórkem, de texnikalıq táreplerden sapalı etip jazıp alıwdan ibarat. Fonogrammaning sapası sonday bolıwı kerek, film qayta kórsetiw etilgende sol dáslepki Súwretke alınğan waqıttaǵı dáslepki sestń tábiy sapası, shıǵırı sıra

buzılmastan saqlanmoǵı kerek. Sonday eken, ses rejissyori (Ses rejissyori) - filmniń ses tárepten bezalishi hám sestń texnikalıq sazlıǵına juwapker qánige bolıp tabıladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. [John Purcell](#). Dialogue Editing for Motion Pictures: A Guide to the Invisible Art. // United Kingdom, Oxford, [Taylor & Francis Ltd](#) Focal Press, 2007.
2. Amanmuradov Sh. Muzikal'noe I shumovoe oformleniye. Uchebnoe posobiye. Toshkent 2019.
3. Averbax YE. Rojdeniye zvukovogo obraza. – M., 1998.
4. Voskresenskaya I.N. Zvukovoye resheniye filma. M., 1978.
5. Dinov V.G. Zvukovaya kartina: Zapiski o zvukorejissure. SPb., 2002.
6. Lissa 3. Estetika kinomuziki. M., 1970.
7. Sokolov A. Montaj. Televideniye, kino, video. Uchebnik. Chast 3 – M., 2003.
8. Uayatt X., Emiyes T. Montaj zvuka v tele – i kinoproizvodstve. Znakomstvo s texnologiyami i priyomami. Uchebnoye posobiye. M., 2006.
9. Shilova I.M. Film i yego muzika. M., 1973.

REZYUME. Maqalada ses rejissyorlarınıń filmlerdi dawıslastırıw, dublyaj qılıw processinde aktyorlar menen islesiw jolları, processtegi ushırasatúǵın mashqalalar hám oǵan sheshim tabıw jolları haqqında sóz etiledi.

РЕЗЮМЕ. В статье обсуждаются методы работы звукорежиссёров с актёрами в процессе озвучивания и дубляжа фильмов, проблемы, с которыми они сталкиваются в процессе, и пути их решения.

SUMMARY. The article discusses the methods of sound engineers working with actors during dubbing and dubbing, the problems encountered in the process, and ways to solve them.